

УДК 595.762.12

В. Б. Різун – кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник, керівник лабораторії ентомології Державного природознавчого музею НАН України, м. Львів;

В. О. Чумак – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ентомології та збереження біорізноманіття Ужгородського національного університету

До вивчення жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) Волинського Полісся

Роботу виконано в лабораторії ентомології ДПМ НАН України

Уміщено результати вивчення турунів (*Coleoptera, Carabidae*) Волинського Полісся. Збір матеріалу проводили ґрунтовими пастками Барбера. Загалом для регіону відмічено 151 вид турунів, із них вісім наведено вперше.

Ключові слова: туруни, видовий склад, Волинське Полісся.

Різун В. Б., Чумак В. А. К изучению жуков-жужелиц (*Coleoptera, Carabidae*) Волинского Полесья.

Представлены результаты изучения жужелиц (*Coleoptera, Carabidae*) Волинского Полесья. Сбор материала проводили почвенными ловушками Барбера. Для региона отмечено 151 вид жужелиц, восемь приводятся впервые.

Ключевые слова: жужелицы, видовой состав, Волинское Полесье.

Rizun V. B., Chumak V. O. To Study of Ground Beetles (*Coleoptera, Carabidae*) Volyn Polissja.

The results of the study of ground beetles (*Coleoptera, Carabidae*) Volyns'ke Polissja are presented. The collection of material performed by soil Barber's traps. The region observed 151 species of ground beetles, 8 species among them are firstly founded for the region.

Key words: ground beetles, species structure, Volyn Polissja.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поліська (мішанолісова) фізико-географічна провінція – провінція зони мішаних лісів Східно-Європейської рівнини. В Україні охоплює Поліську низовину й північну частину Придніпровської низовини в межах Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської і Сумської областей. Річна кількість опадів – 550–700 мм, коефіцієнт зволоження – 1,8–2,8. У межах провінції виділяють шість фізико-географічних областей: Волинське (Західне) Полісся, Мале Полісся, Житомирське Полісся, Київське Полісся, Чернігівське Полісся та Новгород-Сіверське Полісся [1].

Фізико-географічна область Волинське Полісся, у свою чергу, поділяється на вісім фізико-географічних районів (рис. 1).

© Різун В. Б., Чумак В. О., 2010

Рис. 1. Райони: 1. Верхньоприп'ятський; 2. Нижньостирський; 3. Любомльсько-Ковельський; 4. Маневицько-Володимирецький; 5. Колківсько-Сарненський; 6. Турійсько-Рожищенський; 7. Ківерцівсько-Цуманський; 8. Костопільсько-Березнівський фізико-географічної області Волинське Полісся [1]

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Відомості про жуків-турунів Українського Полісся узагальнені у статті В. Б. Різуна [2]. У цій роботі для Волинського Полісся вказано 148 видів карабід, проте їх реальна кількість є більшою, що й підтвердили наші останні дослідження.

Нерівномірно досліджені у фауністичному аспекті різні фізико-географічні райони Волинського Полісся. Перспективними є Нижньостирський, Любомльсько-Ковельський, Турійсько-Рожищенський, Ківерцівсько-Цуманський та Костопільсько-Березнівський райони.

Формулювання мети статті. Мета роботи полягає у вивченні сучасного стану фауни турунів (*Coleoptera*, *Carabidae*) Волинського Полісся.

Матеріали й методи. Збори проводили ґрунтовими пастками Барбера у 2005 р.: у соснових лісах Шацького НПП [3]; у 2006 р.: в ок. с. Сваловичі Любешівського р-ну Волинської обл. на п'яти пробних площах НПП "Прип'ять–Стохід", які репрезентували основні типи лісів національного природного парку; у 2008 р.: в ок. с. Межисить Ратнівського р-ну Волинської обл. у 60-річному свіжому сосновому лісі і 30-річному волого-сирому сосновому лісі; у 2009 р.: в ок. с. Світязь Шацького р-ну Волинської обл. на сирій заплавної луці, оточеній молодим вільховим лісом біля одного з каналізованих витоків Прип'яті; в ок. с. Затурці Локачинського р-ну Волинської обл. на меліорованому пасовищі поряд із каналізованим руслом ріки Тур'я; в ок. с. Зубильне Локачинського р-ну Волинської обл. між пасовищем та 70–90-річним вільховим лісом уздовж каналізованого русла ріки Стохід; в ок. м. Сарни Рівненської обл., урочище Дубки-Розвилка у 150-річному волого-сирому дубовому лісі; в ок. смт Стара Рафалівка Володимирецького р-ну Рівненської обл. на заплавах луках, порослих рідкими вербами вздовж ріки Случ.

Пастками слугували стандартні скляні банки об'ємом 0,25 та 0,50 л із вхідним отвором діаметром 45 та 72 мм, відповідно, розміщені по п'ять шт. на одну пробну площу вздовж лінії на відстані 10 м одна від одної. Як фіксувача речовина використовувався 4 %-й розчин формаліну.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Загалом було ідентифіковано 78 видів жуків-турунів із 31 роду (табл. 1).

Найбільшою кількістю видів представлені роди *Pterostichus* (12), *Carabus*, *Amara*, *Harpalus* (по сім видів), *Agonum* (6), *Bembidion* (4).

Фоновими видами Волинського Полісся є *Notiophilus palustris* (Duft.), *Carabus arvensis* Hrbst., *C. granulatus* L., *C. hortensis* L., *C. violaceus* L., *Cychrus caraboides* (L.), *Epaphius secalis* (Payk.), *Stomis pumicatus* (Panz.), *Poecilus versicolor* (Strm.), *Pterostichus diligens* (Sturm), *P. melanarius* (Ill.), *P. minor* (Gyll.), *P. niger* (Schall.), *P. nigrita* (Payk.), *P. oblongopunctatus* (F.), *P. rhaeticus* Heer, *P. strenuus* (Panz.), *Calathus micropterus* (Duft.), *Agonum duftschmidi* (Schm.), *Oxypselaphus obscurum* (Hrbst.), *Harpalus latus* (L.), *Oodes helopioides* (F.).

Таблиця 1

Видовий склад жуків-турунів (*Coleoptera*, *Carabidae*), зібраних у Волинському Поліссі

№ з/п	Фізико-географічна провінція	Українське Полісся				Усього	
	Фізико-географічна область	Волинське Полісся					
	Фізико-географічний район	ВІПР	МВЛ	КСР	ТРР	екз.	%
	Види	екз.	екз.	екз.	екз.		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	<i>Leistus ferrugineus</i> (L.)	2	0	0	0	2	0,08
2	<i>Leistus terminatus</i> (Hellw. in Panz.)	2	0	0	0	2	0,08
3	<i>Notiophilus biguttatus</i> (F.)	1	0	0	0	1	0,04
4	<i>Notiophilus germinyi</i> Fauv.	1	0	0	0	1	0,04
5	<i>Notiophilus palustris</i> (Duft.)	32	0	1	0	33	1,27
6	<i>Carabus arvensis</i> Hrbst.	121	0	0	0	121	4,64
7	<i>Carabus cancellatus</i> Ill.	1	0	0	0	1	0,04
8	<i>Carabus coriaceus</i> L.	0	0	3	0	3	0,11
9	<i>Carabus granulatus</i> L.	17	0	0	2	19	0,73

№ з/п	Фізико-географічна провінція	Українське Полісся				Усього	
	Фізико-географічна область	Волинське Полісся					
	Фізико-географічний район	ВІР	МВЛ	КСР	ТРР	екз.	%
	Види	екз.	екз.	екз.	екз.		
10	<i>Carabus hortensis</i> L.	227	0	0	0	227	8,71
11	<i>Carabus nemoralis</i> O. F. Müll.	1	0	0	0	1	0,04
12	<i>Carabus violaceus</i> L.	328	0	0	0	328	12,59
13	<i>Cychrus caraboides</i> (L.)	46	0	0	0	46	1,76
14	<i>Loricera pilicornis</i> (F.)	1	0	1	0	2	0,08
15	<i>Blethisa multipunctata</i> (L.)	1	0	0	0	1	0,04
16	<i>Brosicus cephalotes</i> (L.)	4	0	0	0	4	0,15
17	<i>Clivina fossor</i> (L.)	0	1	0	0	1	0,04
18	<i>Dyschiodes globosus</i> Herbst	0	3	0	1	4	0,15
19	<i>Miscodera arctica</i> (Payk.)	1	0	0	0	1	0,04
20	<i>Epaphius secalis</i> (Payk.)	39	0	12	0	51	1,96
21	<i>Bembidion assimile</i> Gyll.	0	2	0	0	2	0,08
22	<i>Bembidion inoptatum</i> (Schaum)	0	2	0	0	2	0,08
23	<i>Bembidion lampros</i> (Hrbst.)	0	0	1	0	1	0,04
24	<i>Bembidion neresheimeri</i> J. Müll.	0	0	0	6	6	0,23
25	<i>Patrobus atrorufus</i> (Ström)	3	0	0	0	3	0,11
26	<i>Stomis pumicatus</i> (Panz.)	14	0	1	0	15	0,57
27	<i>Poecilus cupreus</i> (L.)	1	0	0	0	1	0,04

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8
28	<i>Poecilus versicolor</i> (Strm.)	9	3	14	0	26	1,00
29	<i>Pterostichus anthracinus</i>	3	3	0	0	6	0,23
30	<i>Pterostichus aterrimus</i> (Hrbst.)	2	0	0	0	2	0,08
31	<i>Pterostichus diligens</i> (Sturm)	8	0	0	7	15	0,57
32	<i>Pterostichus gracilis</i> (Dej.)	4	6	0	0	10	0,38
33	<i>Pterostichus melanarius</i> (Ill.)	44	0	66	0	110	4,22
34	<i>Pterostichus minor</i> (Gyll.)	32	0	0	5	37	1,42
35	<i>Pterostichus niger</i> (Schall.)	142	0	21	0	163	6,26
36	<i>Pterostichus nigrita</i> (Payk.)	44	2	1	0	47	1,80
37	<i>Pterostichus oblongopunctatus</i> (F.)	760	0	0	0	760	29,17
38	<i>Pterostichus rhaeticus</i> Heer	25	0	0	0	25	0,96
39	<i>Pterostichus strenuus</i> (Panz.)	38	0	1	0	39	1,50
40	<i>Pterostichus vernalis</i> (Panz.)	4	4	0	0	8	0,31
41	<i>Calathus erratus</i> (C.R.Sahlb.)	9	0	0	0	9	0,34
42	<i>Calathus melanocephalus</i> (L.)	1	0	0	0	1	0,04
43	<i>Calathus micropterus</i> (Duft.)	58	0	0	0	58	2,23
44	<i>Agonum duftschmidi</i> (Schm.)	20	2	0	6	28	1,07
45	<i>Agonum fuliginosum</i> (Panz.)	4	0	0	0	4	0,15
46	<i>Agonum gracile</i> (Sturm)	3	0	0	0	3	0,11
47	<i>Agonum livens</i> (Gyll.)	3	0	0	0	3	0,11
48	<i>Agonum lugens</i> (Duft.)	1	0	0	0	1	0,04
49	<i>Agonum micans</i> Nic.	0	0	0	2	2	0,08
50	<i>Platynus krynickii</i> Sperk	9	0	0	0	9	0,34
51	<i>Oxypselaphus obscurum</i> (Hrbst.)	260	1	0	0	261	10,02
52	<i>Synuchus vivalis</i> (Ill.)	0	0	1	0	1	0,04
53	<i>Amara brunnea</i> (Gyll.)	1	0	0	0	1	0,04
54	<i>Amara communis</i> (Panz.)	2	0	0	0	2	0,08
55	<i>Amara consularis</i> (Duft.)	1	0	0	0	1	0,04
56	<i>Amara curta</i> Dej.	0	0	4	0	4	0,15
57	<i>Amara littorea</i> Thoms.	0	0	1	0	1	0,04
58	<i>Amara plebeja</i> (Gyll.)	0	1	0	0	1	0,04
59	<i>Amara sabulosa</i> Serv.	1	0	0	0	1	0,04
60	<i>Amara similata</i> (Gyll.)	1	0	0	0	1	0,04

61	<i>Anisodactylus binotatus</i> (F.)	0	1	2	0	3	0,11
62	<i>Anisodactylus signatus</i> (Panz.)	1	0	0	0	1	0,04
63	<i>Acupalpus exiguus</i> Dej.	0	1	0	0	1	0,04
64	<i>Acupalpus flavicollis</i> (Sturm)	0	0	0	4	4	0,15
65	<i>Anthracus consputus</i> (Duft.)	0	2	0	0	2	0,08
66	<i>Harpalus autumnalis</i> (Duft.)	1	0	0	0	1	0,04
67	<i>Harpalus distinguendus</i> (Duft.)	1	0	0	0	1	0,04
68	<i>Harpalus flavescens</i> (Pill. et Mitt.)	3	0	0	0	3	0,11
69	<i>Harpalus latus</i> (L.)	3	0	14	0	17	0,65
70	<i>Harpalus picipennis</i> Duft.	2	0	0	0	2	0,08
71	<i>Harpalus quadripunctatus</i> Dej.	7	0	0	0	7	0,27
72	<i>Harpalus rufipes</i> (De Geer)	3	0	7	0	10	0,38
73	<i>Chlaenius nigricornis</i> (F.)	0	3	0	0	3	0,11
74	<i>Oodes helopioides</i> (F.)	16	1	0	5	22	0,84
75	<i>Badister lacertosus</i> Strm.	0	0	2	0	2	0,08
76	<i>Badister peliatus</i> (Panz.)	1	0	0	0	1	0,04
77	<i>Badister sodalis</i> (Duft.)	0	0	0	1	1	0,04
78	<i>Syntomus truncatellus</i> (L.)	5	0	0	0	5	0,19
Всього		2375	38	153	39	2605	99,97

Примітки: Фізико-географічні райони: ВПР – Верхньоприп'ятський (с. Світязь; с. Межисить; с. Сваловичі); МВЛ – Маневецько-Володимирецький (с. Рафалівка); КСР – Колківсько-Сарненський (ур. Дубки-Розвилка); ТРР – Турійсько-Рожищенський (витоки Тур'ї і Стоходу)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виявлено вісім видів нових для фауни Волинського Полісся (*Carabus coriaceus* L., *Bembidion inoptatum* (Schaum), *B. neresheimeri* J. Müll., *Agonum micans* Nic., *Synuchus vivalis* (Ill.), *Chlaenius nigricornis* (F.), *Badister lacertosus* Strm., *B. sodalis* (Duft.)), а також підтверджено наявність восьми видів (*Dyschiodes globosus* Herbst, *Bembidion assimile* Gyll., *Bembidion lampros* (Hrbst.), *Amara curta* Dej., *Amara littorea* Thoms., *Acupalpus exiguus* Dej., *Acupalpus flavicollis* (Sturm), *Anthracus consputus* (Duft.)), які були раніше вказані для згаданої фізико-географічної області за літературними джерелами.

Отже, карабідофауна Волинського (Західного) Полісся сьогодні нараховує 151 вид.

Роботу виконано, зокрема, й за фінансової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень України в межах реалізації проекту Ф 29.4/030.

Література

1. Географічна енциклопедія України : у 3 т. – Т. 3 : П–Я. – К. : УРЕ. ім. М. П. Бажана, 1993. – 480 с.
2. Різун В. Б. До фауни жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) Українського Полісся / В. Б. Різун // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Рівнен. природ. заповідника (м. Сарни, 11–13 черв. 2009 р.) / [ред. кол. М. Д. Будз та ін.]. – Рівне : ВАТ “Рівнен. друк.”, 2009. – С. 535–543.
3. Різун В. Б. Угруповання жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) соснових лісів Шацького національного природного парку / В. Б. Різун, Ю. В. Білецький // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Л. : [б. в.], 2007. – № 23. – С. 171–178.

Адреса для листування:

82600, м. Львів, вул. Театральна, 18,
Державний природничий музей НАН України.
Тел.: 0322 728917

Статтю подано до редколегії
29.06.2010 р.